

Instrukcja w sprawie formacji i sposobu wykonywania posługi Nadzwyczajnych Szafarzy Komunii Świętej

Wprowadzenie posługi Nadzwyczajnych Szafarzy Komunii Świętej Instrukcja Immensae caritatis (29.01.1973) uzasadnia „prawdziwą koniecznością i dobrem duchowym wiernych”. Uwzględniając życzenia wielu biskupów i kapłanów Konferencja Episkopatu Polski w dniu 2 maja 1990 roku „określiła warunki, według których biskupi diecezjalni w Polsce mogą zastosować kan. 910 i 230 KPK, czyli powołać Nadzwyczajnych Szafarzy Komunii świętej”.

Komisja Episkopatu do Spraw Liturgii i Duszpasterstwa Liturgicznego pragnie zaproponować bardziej szczegółowy program formacyjny. Opracowanie niniejsze pomoże przede wszystkim diecezjalnym komisjom liturgicznym, które w oparciu o statut i ustalenia własnego biskupa diecezjalnego ponoszą znaczną odpowiedzialność za właściwy rozwój życia liturgicznego w diecezji, w tym także za odpowiednią formację osób pełniących różne posługi liturgiczne.

I. FORMACJA NADZWYCZAJNYCH SZAFARZY KOMUNII ŚWIĘTEJ

Zgodnie z zaleceniem soborowej Konstytucji o liturgii wszystkie osoby pełniące funkcje liturgiczne „należy starannie wychowywać w duchu liturgii oraz przygotowywać do odpowiedniego i zgodnego z przepisami wykonywania przypadających każdemu czynności” (KL nr 29). Zależnie od miejscowych warunków program formacyjny Nadzwyczajnych Szafarzy Komunii Świętej może być w różny sposób realizowany w poszczególnych diecezjach. Różnorodność form kształcenia powinna jednak uwzględniać niżej podana problematykę, obejmująca najpierw kurs przygotowawczy, a następnie systematyczne doksztalcanie.

Kurs przygotowawczy

Czas trwania kursu i inne szczegóły organizacyjne określa każda diecezja w zależności od miejscowych warunków. Kurs przygotowawczy winien jednak uwzględniać niżej podany program szkoleniowy, obejmujący wykłady i ćwiczenia praktyczne.

Nadzwyczajny Szafarz Komunii Świętej powinien znać podstawowe prawdy katechizmowe oraz najważniejsze zagadnienia teologiczno-liturgiczne. Prawdy te należy podać z uwzględnieniem kontekstu egzystencjalnego, ich związku z życiem codziennym i wpływem na rozwój duchowości chrześcijańskiej. Podczas kursu przygotowawczego należy omówić następujące zagadnienia:

1. Poprawna wizja liturgii; znaczenie liturgii w życiu Kościoła, miejscowej wspólnoty parafialnej i w życiu osobistym.
2. Obecność Chrystusa w liturgii; różne sposoby tej obecności: w zgromadzeniu liturgicznym, w słowie Bożym, w Eucharystii i innych znakach sakramentalnych, w osobie odprawiającego kapłana.
3. Teologia zgromadzenia liturgicznego i podział funkcji; udział świeckich w liturgii.
4. Posługa Nadzwyczajnych Szafarzy Komunii Świętej: znaczenie, przygotowanie, upoważnienie biskupa, prawa i obowiązki.

5. Chrześcijański wymiar niedzielnego świętowania, uzasadnienie niedzielnego uczestnictwa we Mszy Świętej: współczesne możliwości i zagrożenia.
6. Podstawowe zagadnienia z teologii Eucharystii: Pamiątka, Ofiara, Uczta: czynne, świadome i owocne uczestnictwo; struktura Mszy Świętej i ważniejsze elementy (śpiewy, czytania, modlitwy, obrzędy).
7. Warunki owocnego przyjmowania i godnego udzielania Komunii Świętej
8. Pobożność eucharystyczna i kult Chrystusa Pana w Najświętszym Sakramencie poza Mszą Świętą.
9. Czynności Nadzwyczajnych Szafarzy podczas Mszy Świętej i zanoszenie Komunii Świętej chorym; duszpasterstwo chorych w parafii i w szpitalach.
10. Świadomość chrzcielna i znaczenie pokuty w życiu chrześcijanina.
11. Świeccy w życiu Kościoła.
12. Znaczenie modlitwy i różne jej formy; elementy Liturgii Godzin.

Każdemu spotkaniu formacyjnemu winny towarzyszyć ćwiczenia praktyczne. Wskazane byłoby, aby każdy dzień szkolenia rozpoczynał się lub kończył Mszą Świętą, z możliwie pełnym udziałem służby liturgicznej, w tym również pomocników udzielania Komunii Świętej. Ponadto do programu dnia byłoby dobrze włączyć wspólnie odmówioną część Liturgii Godzin.

Dalsza formacja

Kurs przygotowawczy zasadniczo będzie miał charakter wprowadzający. Dopiero dalsza systematyczna formacja pozwoli Nadzwyczajnym Szafarzom Komunii Świętej lepiej zrozumieć znaczenie ich posługi, jej wpływ na głębie wiary i jakość życia z wiary, a także zdynamizuje ich działalność apostołską w parafii. Stała formacja pomocników Komunii Świętej winna odbywać się zarówno na poziomie parafialnym, jak i ponadparafialnym lub ogólnodiecezjalnym.

Proboszcz parafii odpowiedzialny jest za właściwy rozwój i formację służby liturgicznej swojej parafii. Również Nadzwyczajni Szafarze Komunii Świętej powinni mieć swoje regularne spotkania modlitewno-formacyjne miesięczne lub kwartalne, z jednej lub kilku parafii.

Innym sposobem dalszej formacji mogą być organizowane przez diecezjalną komisję liturgiczną, Instytuty Pastoralne lub referaty kurialne, okresowe dni skupienia lub trzydniowe rekolekcje, przeprowadzone przed upoważnieniem lub przed każdorazowym jego przedłużeniem.

Program stałej formacji powinien obejmować problematykę teologiczno-pastoralną. Pożyteczna będzie wymiana doświadczeń, zwłaszcza co do Komunii Świętej chorych i związanych z nią odwiedzin domowych. Wskazywać należy również na inne możliwości pracy apostołskiej w parafii, m.in. praca w grupach młodzieżowych, pomoc w duszpasterstwie stanowym i młodzieżowym, pomoc w katechezie i przygotowaniu sakramentalnym przed I Komunią, bierzmowaniem i zawarciem małżeństwa, a także aktywna działalność w pracy charytatywnej lub w innych przedsięwzięciach duszpasterskich.

Stałą formację Nadzwyczajnych Szafarzy Komunii Świętej należy zlecić diecezjalnej komisji liturgicznej lub specjalnie do tego celu mianowanemu duszpasterzowi. Do ich

zadań winna należeć organizacja kursów przygotowawczych u innych spotkań modlitewno-formacyjnych o zasięgu ponadparafialnym, a także troska o literaturę i materiały szkoleniowe, jak książki, skrypty, instrukcje, kasety video itp. Koszty związane z kursem przygotowawczym i dalszą formacją pokrywają parafie.

II. POSŁUGA NADZWYCZAJNYCH SZAFARZY KOMUNII ŚWIĘTEJ PODCZAS MSZY ŚWIĘTEJ

Nadzwyczajny Szafarz pomaga w rozdawaniu Komunii Świętej, gdy przystępuje do niej większa liczba wiernych przy braku szafarzy, albo gdy szafarze ci są zajęci innymi czynnościami duszpasterskimi lub gdy udzielanie Komunii Świętej utrudnia im stan zdrowia albo podeszły wiek. Poza przypadkami choroby lub niedołężności odprawiający kapłan a także koncelebransi, nie mogą wyręczać się posługą pomocników, sami nie rozdzielając Komunii Świętej.

Liczba pomocników udzielających Komunii Świętej zależeć powinna od wielkości parafii i ilości odprawianych Mszy Świętych. Pomocnik powinien usługiwać zasadniczo podczas jednej Mszy Świętej w ciągu dnia i mieć możliwość zastępstwa w wypadku choroby lub wyjazdu poza parafię. Przed Mszą Świętą Nadzwyczajni Szafarze powinni przygotować naczynia z hostiami do konsekracji i ustawić je na kredensie. Gdy nie ma innych ministrantów oni też zanoszą je na ołtarz w czasie przygotowywania darów.

Nadzwyczajni Szafarze Komunii Świętej ubrani w alby, zajmują miejsce w prezbiterium lub tam, gdzie znajdują się inne osoby pełniące funkcje liturgiczne. W żadnym wypadku Nadzwyczajni Szafarze nie powinni podczas Mszy Świętej znajdować się w zakrystii.

Liturgiczną funkcję Nadzwyczajny Szafarz Komunii Świętej wykonuje w następujący sposób:

Podczas śpiewu Baranku Boży Nadzwyczajny Szafarz podchodzi do ołtarza i klęka na oba kolana z boku odprawiającego kapłana. O ile ze względów przestrzennych byłoby to niemożliwe, może uklęknąć z tyłu lub z przodu ołtarza. Po przyjęciu Ciała i Krwi Pańskiej, kapłan podaje Komunię Świętą pomocnikowi. Wypada, aby udzielił mu jej pod dwiema postaciami przez zanurzenie albo przez bezpośrednie picie z kielicha. Następnie podaje pomocnikowi naczynie z komunikantami i razem z nim przystępuje do rozdzielania Komunii Świętej. Nadzwyczajny Szafarz ukazuje każdemu z przyjmujących Komunię Świętą „nieco uniesioną Hostię mówiąc: CIAŁO CHRYSTUSA. Przystępujący do Stołu Pańskiego odpowiada: AMEN i trzymając pod ustami patenę przyjmuje Sakrament” (WOMR nr 117).

Po zakończeniu udzielania Komunii Świętej kapłan i pomocnik wracają do ołtarza. Kapłan znosi puszkę z Najświętszym Sakramentem do tabernakulum, po czym wraca do ołtarza i puryfikuje pateny i kielich. Jedynie w wyjątkowych wypadkach świecki pomocnik znosi puszkę z Najświętszym Sakramentem do tabernakulum, wówczas przed zamknięciem drzwiczek przyklęka na jedno kolano, następnie wraca na swoje miejsce. Jeśli zachodzi potrzeba puryfikuje palce w naczynku stojącym obok tabernakulum lub na kredensie. Wprowadzenie Ogólne do Mszału Rzymskiego nr 56, zaleca, konsekrować hostie do Komunii Świętej na każdej Mszy Świętej: „Jest rzeczą bardzo wskazaną, aby wierni przyjmowali Ciało Pańskie z Hostii konsekrowanych podczas tej Mszy Świętej, w której uczestniczą”. W wypadku rozdzielania Komunii Świętej również z puszek znajdujących się w tabernakulum

przynosi ją na ołtarz kapłan w czasie śpiewu Baranku Boży, wyjątkowo czyni to pomocnik.

Nadzwyczajny Szafarz może pomóc kapłanowi również podczas rozdawania Komunii Świętej pod dwiema postaciami, gdy jest ona udzielana w przypadkach przewidzianych przez prawo. Jeśli przyjmujący Komunię Świętą pija bezpośrednio z kielicha, wówczas pomocnik podaje kielich mówiąc: KREW CHRYSYUSA, przyjmujący odpowiada: AMEN. Podczas picia z kielicha przyjmujący, jeśli potrzeba, „swymi rękami przysuwa sobie kielich do ust” (por. WOMR nr 244). Po przyjęciu Krwi Pańskiej Nadzwyczajny Szafarz ociera puryfikaterem zewnętrzną stronę kielicha. Natomiast, jeśli Komunii Świętej pod obiema postaciami udziela się przez zanurzenie, wówczas pomocnik trzyma kielich, a kapłan (lub drugi pomocnik) naczynie z Hostiami i po zanurzeniu części Hostii w kielichu podnosi ją mówiąc: CIAŁO I KREW CHRYSYUSA, przyjmujący odpowiada: AMEN.

Zgodnie z zasadą podziału funkcji w zgromadzeniu liturgicznym Nadzwyczajny Szafarz Komunii Świętej nie powinien z zasady pełnić innych posług liturgicznych, np. lektora, komentatora itp. Inną funkcję może pełnić wyjątkowo, gdy brak właściwych osób i ich czynności musiałby wykonać odprawiający kapłan.

III. POMOC W ZANOSZENIU KOMUNII ŚWIĘTEJ CHORYM

Do zasadniczych obowiązków Nadzwyczajnego Szafarza Komunii Świętej należy również pomoc w zanoszeniu jej chorym i niepełnosprawnym. W większych parafiach mogą być pomocnicy wyłącznie do Komunii Świętej chorych. Obowiązują jednak wobec nich te same kryteria doboru i te same warunki przygotowania. W przeddzień Komunii Świętej pomocnik powinien odwiedzić chorego. W ramach duchowego przygotowania należy delikatnie zapytać chorego czy pragnie przed Komunią Świętą przyjąć sakrament pokuty, jeśli tak, trzeba o tym powiadomić proboszcza. Takie odwiedziny będą potrzebne zwłaszcza w początkowym okresie zanoszenia choremu Komunii Świętej. W czasie wizyty przygotowawczej, o ile zaistnieje taka potrzeba, należy poprosić domowników lub opiekunów chorego o odpowiednie przygotowanie mieszkania (stół nakryty białym obrusem, świece, krzyż, woda święcona, szklanka czystej wody do puryfikacji lub podania choremu).

Celem podkreślenia związku Komunii Świętej chorego ze sprawowaniem Eucharystii przez wspólnotę parafialną, wskazane jest, by Nadzwyczajni Szafarze otrzymywali Najświętszy Sakrament od celebransa pod koniec Mszy Świętej. Przed końcowym błogosławieństwem kapłan przekazuje chorym za pośrednictwem pomocników specjalne pozdrowienie od wspólnoty. Nadzwyczajny Szafarz znosi Komunię Świętą do chorego w specjalnie do tego celu wykonanym naczyniu umieszczonym w odpowiedniej bursie, którą zawiesza na szyi. Swoją posługę poza Mszą Świętą pomocnik pełni w ubraniu cywilnym, ale odświętnym i poważnym. Niosący Komunię Świętą w drodze nie rozmawia, ale w modlitewnym skupieniu uwielbia swego Pana i Boga.

Zwykły i skrócony obrzęd Komunii Świętej chorych udzielanej przez Szafarza Nadzwyczajnego znajduje się w księdze liturgicznej: Sakramenty chorych. Obrzędy i duszpasterstwo, (wyd. Księgarnia św. Jacka, Katowice 1978, s. 52-61). Inne śpiewy, teksty modlitewne i czytania biblijne można odpowiednio dobrać z tekstów liturgicznych danej niedzieli lub święta albo okresu liturgicznego.

Powyższa Instrukcja została zatwierdzona przez 248 Konferencję Plenarną Episkopatu Polski, obradującą w Łodzi w dniach 21-22 czerwca 1991 r.

† Józef kardynał Glemp
Prymas Polski,
Przewodniczący Konferencji Episkopatu Polski

† Tadeusz Rybak
Przewodniczący Komisji Episkopatu
do Spraw Liturgii i Duszpasterstwa Liturgicznego